

ПРО ДЕЯКИХ гарних птахів України

✍ **Марія Дудченко і Максим Дикий,**
студенти Національного університету біоресурсів
і природокористування України, E-mail: marika.ua2017@ukr.net

Рибалочка (*Alcedo atthis*)

У світі, за останніми даними, налічують 10787 видів птахів, а в Україні їх – більше 400. До них належать види інтродуковані, гніздові, пролітні, зимуючі та залітні. Часом, перебуваючи на відпочинку у лісі чи парку трапляється побачити гарну пташку з яскравим забарвленням і стає прикро, що не можеш ідентифікувати її вид, оскільки бракує орнітологічних знань. І, якщо декоративних і співочих птахів, яких утримують у неволі, можна побачити у зоомагазині чи на пташиному ринку і розпитати про них, то зустрівши пташку у дикій природі (буває лише на мить) визначити її складно. У зв'язку з цим, ми зацікавилися гарними птахами орнітофауни України та про найпривабливіших, на наш погляд, ми й хочемо розповісти.

Рибалочка (*Alcedo atthis*). Гніздиться майже на всій території України, крім Кримського півос-

трова і високогір'я Карпат, хоча випадки його гніздування в Криму орнітологи спостерігали. Регулярно зимує в окремих районах півдня країни та в Прикарпатті. Оселяється рибалочка на берегах природних та штучних прісних водойм – озер і великих ставків, струмків, іригаційних каналів, річок.

Впізнати рибалочку дуже просто, адже таких яскравих птахів в Україні небагато. У рибалочки дуже гарне оперення, зверху воно блакитно-зелене, з дрібними світлими цяточками на голові та крилах, а знизу – іржасто-руде. Голова у птаха велика, дзьоб довгий і прямий, крила та хвіст короткі. У них майже відсутній статевий диморфізм за зовнішнім виглядом – самець і самка однакові за забарвленням оперення, але самці дещо більші за розміром та яскравіші. Пересуваються ці птахи тільки за допомогою крил, оскільки мають короткі лапки, котрі

не призначені для тривалого переміщення.

Рибалочка трохи більший за горобця. Довжина тіла птаха становить 16 см, розмах його крил – 24-26 см, маса – 36-46 г. Тривалість життя – до 15 років.

Дорослий рибалочка живе на самоті на своїй домашній ділянці, котра неодмінно повинна включати відрізок берега річки або струмка довжиною близько 1 км. Суворою зимою рибалочка залишає свої угіддя та відкочовує на південь на відстань до 2000 км, а навесні повертається на свою територію й одразу ж починає шукати партнерку. За один рік пара рибалочок робить два, а іноді й три виводки. Перші яйця самка відкладає в середині квітня, зазвичай у кладці 4-8 білих яєць. Насиджують кладку батьки разом, змінюючи один одного кожні 2-5 годин. Пташенята вилуплюються через три тижні.

У раціоні рибалочки переважають дрібні рибки довжиною 3-5 см, на яких він полює із засідки, проте при нагоді пернатий риболов не проти поживитися дрібними рачками, комахами, жабами й пугловками.

Слід відмітити, що рибалочка оселяється лише неподалік чистих водойм. Враховуючи те, що забрудненість водойм постійно зростає, чисельність цього виду-індикатора на більшій частині території Європи зменшується. Птах перебуває під захистом Бернської конвенції та Директиви Європейського союзу про захист диких птахів.

Бджолоїдка звичайна (*Merops apiaster*) – в Україні гніздовий, перелітний вид. Інша назва птаха – шурка європейська. Ці екзотичні птахи стали окрасою українського степу та улюбленцями фотографів. Гніздяться по всій території за винят-

Бджолоїдка звичайна (*Merops apiaster*)

ком гір і є дані, що в Україні їх налічується 25-45 тис. пар.

За забарвленням бджолоїдку не можна переплутати з жодним іншим птахом. У дорослого самця оперення на лобі жовтувато-біле; через око проходить чорна смуга; горло і щоки яскраво-жовті, окреслені знизу вузькою чорною смужкою; голова і верх тулуба каштаново-руді, плечі та поперек вохристо-жовті; низ тулуба зеленкувато-блакитний, а під крилами – рудуватий; першорядні махові пір'їни та їх покривні блакитно-зелені, а другорядні – каштаново-руді; вздовж заднього краю крил проходить вузька темно-бура смуга; хвіст синювато-зелений, з видовженими й загостреними центральними стерновими перами; дзьоб чорний,

а ноги бурі. За зовнішнім виглядом доросла самка подібна до самця, але на спині вона має зелений відтінок, а видовжені пера хвоста коротші. У молодого птаха дещо інше забарвлення оперення і при цьому чорна смуга на горлі та видовжені стернові пера відсутні.

Бджолоїдка звичайна має живу масу 45-75 г, довжину тіла – 23-25 см, розмах крил – 43-48 см. Тривалість її життя становить 4 роки.

Гніздяться птахи, зазвичай, колоніями, в яких може налічуватись навіть декілька сотень пар. Ці птахи влаштовують гнізда в норах (у високих урвищах), які мають вигляд довгого, майже горизонтального ходу, інколи з вигином довжиною до 1,5 м. Хід закінчується розширеною гніздовою камерою, в якій просто

на землі самка робить кладку найчастіше з 4-7 яєць з білою шкаралупою, котрі мають майже кулясту форм. Насиджують яйця батьки по черзі. Молоді птахи стають на крило через 4 тижні після вилуплення та потім ще приблизно упродовж 3-х тижнів батьки продовжують годувати своє потомство.

Живляться бджолоїдки звичайні різноманітними комахами, яких ловлять на льоту. Основною здобиччю стають різноманітні перетинчастокрилі – бджоли, джмелі, оси, а також літаючі жуки, бабки, цикади та інші. Комах птах ловить кінчиком дзьоба, щоб уникнути жала, а потім розчавлює здобич об гілку або вбиває кількома ударами. Згодом неперетравлені рештки (у тому числі хітинові) бджолоїдка відригує у вигляді пелеток (невеликих грудочок).

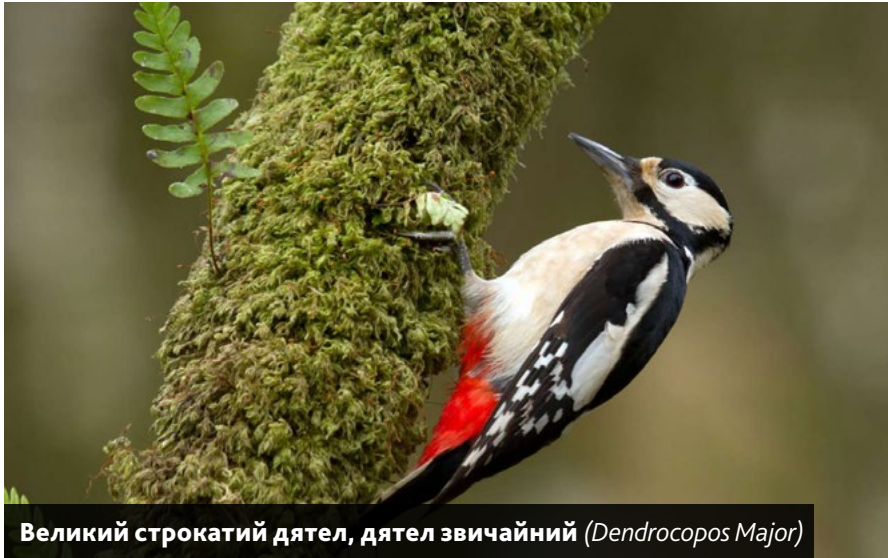
Особливо люблять житись бджолами. Пасічники навіть застосовують різні прийоми, щоб відлякувати цих птахів. Однак слід зауважити, що полюють бджолоїдки переважно на старих і хворих комах, тим самим запобігаючи поширенню у вуликах небезпечних бджолиних хвороб. До того ж, ці птахи знищують багатьох природних ворогів бджіл.

Велику загрозу для даного виду становить заковування берегів річок та урвищ у бетон, а це позбавляє птахів місць для їхнього гніздування. Також масове використання пестицидів призводить до зменшення й погіршення кормової бази бджолоїдок.

Вивільга (*Oriolus oriolus*) на території України гніздиться скрізь, за винятком високогір'я та Південного берега Криму. Ці птахи охоче селяться в світлих березових і дубових лісах, але нерідко з'являються в парках, де ростуть високі дерева. Іноді гніздяться в заростях на березі річки та у великих садах.

Птахи мають довгий і сильний дзьоб червоно-коричневого кольору. В оперенні самця переважає золотисто-жовте забарвлення; від дзьоба до ока йде чорна смуга; крила чорні з жовтою плямою. У самки оперення не таке яскраве, як у самця. Черевце самки сірува-

Вивільга (*Oriolus oriolus*)

Великий строкатий дятел, дятел звичайний (*Dendrocopos Major*)

то-біле або блідо-зелене, спинний бік – жовтувато-зелений. Вивільги добре маскуються і тому їх доволі важко побачити на дереві. Довжина тіла птаха – до 24 см, розмах крил – 44-47 см, маса – 42-100 г. Тривалість життя – 7-8 років.

Вивільги прилітають у рідні місця на початку травня. Першими з'являються самці, а згодом, через 3-4 дні прилітають і самки. Поза гніздовим сезоном самець вивільги співає лише тоді, коли підвищується вологість повітря перед дощем. Харчуються вивільги також на деревах, стрибаючи з гілки на гілку і, збираючи різноманітних комах, їх лялечок, гусеней. Влітку в їх раціон також входять стиглі плоди – вишня, черешня та інші ягоди.

Самка в кінці травня відкладає 3-4 яйця білого, сірувато-кремового або рожевого кольору з негустим розсипом бурих чи чорних цяток. Насиджує кладку виключно самка. Через 14-16 діб, приблизно в середині червня, вилуплюються пташенята, і перший час самка залишається з ними в гнізді, вкриваючи їх від дощу, холоду чи спеки. Самець приносить самці їжу, а вона, у свою чергу, згодовує її пташеняттям, попередньо подрібнивши дзьобом.

Вивільга (*Oriolus oriolus*) перебуває під охороною Бернської конвенції.

Великий строкатий дятел, дятел звичайний (*Dendrocopos Major*) поширений на всій території України. Великий строкатий дятел

займає певну домашню ділянку. Всю зиму самець і самка живуть порізно на своїх територіях. Площа зимових угідь дятла змінюється від 2 до 25 га, а влітку пара займає ділянку площею 4-60 га. Літає дятел добре й швидко, описуючи в повітрі плавну дугу: кількома помахами крил набирає висоту, а потім складає крила і по діагоналі ковзає донизу. Саме таким способом птах перелітає з дерева на дерево. Раціон дятла дуже розмаїтий. Своїм міцним дзьобом він невтомно простукує стовбури дерев у пошуках різних жуків і личинок. Влітку його дієта поповнюється метеликами й павучками, яких можна збирати прямо на корі. Здобиччю птаха часто стають білченята та пташенята дрібних лісових птахів, а в кінці літа дятел охоче ласує медом і насінням соняшника. Взимку він живиться лише рослинною їжею.

У забарвленні птахів переважають чорні та білі кольори, які в поєднанні з яскраво-червоним підхвістям надають строкатий вигляд. Верх голови, спина і надхвістя чорні з синюватим блиском. Лоб, щоки, плечі і черево бурувато-білі; на плечах розвинені великі білі поля, між якими проходить чорна спинна смуга. Махове пір'я чорне з широкими білими плямами, які на складеному крилі утворюють п'ять поперечних світлих смуг. Хвіст чорний, за винятком двох крайніх стернових пір'їн білого кольору. Райдужна оболонка коричнева або

Сиворакша (*Coracias garrulus*)

червона, дзьоб свинцево-чорний, ноги темно-бурі. Від основи дзьоба до бічної частини шиї, а потім убік до чорного зашийку тягнеться добре помітна чорна смуга – "вуса", облямовуючи білу щоку. Самець відрізняється від самки червоною поперечною смугою на потилиці.

Довжина тіла птаха становить 22-27 см, розмах крил – 42-47 см, маса – 60-100 г.

З початку квітня до кінця червня самка відкладає 4-7 яєць з інтервалом в день, а потім протягом 10-13 діб кладку насиджує переважно самець. У віці 20-24 доби пташенята стають на крило, проте ще 10 діб вони сплять у гнізді і батьки про них піклуються. Пізніше дорослі птахи виганяють їх зі своєї території.

Великий строкатий дятел – невтомний лісовий лікар, адже вивільгаючи дупла в старих і хворих деревах, він прискорює процес розкладання підгнилої деревини, а, харчуючись личинками комах, винищує безліч небезпечних шкідників.

Сиворакша (*Coracias garrulus*)

Цей вид птахів знаходиться під охороною Бернської конвенції.

Сиворакша (*Coracias garrulus*) – в Україні гніздовий перелітний птах. До 1970-х рр. гніздився по всій території України та наразі даний вид занесено до Червоної Книги України, оскільки став дуже рідкісним або зник у більшості районів Полісся та Лісостепу. Чисельність цих птахів орієнтовно становить 4-5 тис. пар і зберігає загальну тенденцію до зниження.

Сиворакшу легко впізнати завдяки блискучому зеленкувато-синьому оперенню й швидкому, сильному та спритному польоту. Найчастіше її можна побачити на береговому крутосхилі або на стозі сіна, коли вона сидить на товстій гілці дерева, що росте на узліссі, на телеграфному стовпі тощо. Сиворакша трохи менша за голуба і має живу масу 140-190 г, довжина її тіла становить 30-32 см, а розмах крил – 66-73 см. Дзьоб у птаха сильний прямий (темно-бурий),

стислий з боків, біля вершини злегка гачкуватий; крила сильні та мають 11 першорядних махових пір'їн; хвіст середньої довжини, складається з 12 стернових пер. Що стосується забарвлення, то у дорослого птаха переважає яскравий зеленкувато-синій колір, передній край крил фіолетово-синій. За забарвленням оперення самки майже не відрізняються від самців або тьмяніші.

Прилітають птахи на місця гніздування у кінці квітня – на початку травня. На півночі живуть у лісах, садах, на півдні – у глинястих балках, на стрімких берегах річок. У лісовій смузі гнізда влаштовують у дуплах, а у степовій – заселяють нори у схилах урвищ, іноді поряд із бджолоїдкою звичайною. Птахи гніздяться окремими парами або колоніями до 5 пар.

У другій половині травня в південних частинах ареалу й на початку червня в північніших місцях птахи починають відкладати яйця. Зазвичай буває від 4 до 6 яєць (середнім розміром 35,4х28,4 мм), які мають блискучу білу шкаралупу. Протягом літа птахи роблять лише одну кладку. Після відкладання першого яйця птахи (самець і самка) приступають до насиджування, яке триває 18-19 діб. Пташенята вилуплюються голими, вони сидять у гнізді 26-28 діб, і весь цей час їх годують обоє батьків. Після вильоту пташенят із гнізда, ще якийсь час родина тримається біля своїх гнізд, а потім починає кочува-

ти. Живляться сиворакші переважно різними великими комахами: сараною, кониками, жуками (особливо жужулицями). Трапляється, що іноді сиворакші ловлять і більшу здобич, зокрема ящірок, а в рідкісних випадках можуть схопити також дрібного гризуна, жабу, й навіть невеличку пташку. У другій половині літа птахи частіше тримаються на прибраних полях, де вони мають можливість у великій кількості виловлювати прямокрилих. Наприкінці літа сиворакші живляться також фруктами, у тому числі виноградом – у південній частині України. Відлітає сиворакша на зимівлю з перших чисел серпня до жовтня. Першими відлітають дорослі птахи, а потім летять молоді.

Сиворакша (*Coracias garrulus*) належить до категорії SPEC 2 (Species of European Conservation Concern), тобто є видом, поширення якого обмежене Європою і має несприятливий охоронний статус. Знаходиться також під охороною Боннської та Бернської конвенцій.

Крім охарактеризованих нами видів є ще багато інших, які також можна віднести до представників найгарніших птахів України, про яких ми будемо розповідати у подальшому. Загалом, вивчення орнітофауни України надає нам можливість ознайомитись з великою кількістю видів птахів, а їх різноманітність надихає нас на творчість і спонукає до наукових досліджень з орнітології. ■